

Το «'68» ως ορόσημο μιας διαρκούς παγκόσμιας εξέγερσης της φοιτητικής νεολαίας: Οι κινητοποιήσεις σε Γαλλία, Αμερική και Ιαπωνία ως κινηματικοί συνειρμοί «επίμονου ανθρωπισμού εναντίον του θριαμβούντος υλισμού και του επιθετικού πραγματισμού»*

Ψημίτης Μιχάλης

Καθηγητής Κοινωνιολογίας, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

psimitis@soc.aegean.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Μάης του '68, ως προς τη συνάφειά του με τα κοινωνικά και οργανωτικά δεδομένα της εποχής του, περιγράφεται συνήθως ως ρήξη της βιομηχανικής κοινωνίας και ως πρόδρομος των νέων ταξικά οριζόντιων κοινωνικών κινήματων που δέσποσαν στους κοινωνικούς αγώνες των δεκαετιών 1960 και 1970 στις δυτικές χώρες. Ενίοτε, περιγράφεται ως σειρά αγώνων και κινητοποιήσεων που αναζωογόνησαν την πολιτική ένταση μεταξύ Αριστεράς και Δεξιάς, παραμένοντας στο κλίμα της εντός της βιομηχανικής κοινωνίας δοκιμασμένης ταξικής σύγκρουσης μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας. Αναφορικά με την ιδεολογική του συγκρότηση, ορίζεται άλλοτε ως η πολιτική και πολιτισμική ριζοσπαστικοποίηση νέων πρωταγωνιστών της ιστορίας και άλλοτε ως εκδήλωση μιας «πανουργίας της ιστορίας» σύμφωνα με την οποία ο Μάης τελικά προετοιμάζε (εν αγνοία των πρωταγωνιστών του, ασφαλώς) την έλευση του ατομικισμού, του ηδονισμού, του στυλιστικού καταναλωτισμού και μιας γραφικής κοινωνικής επιτήδευσης. Στην πραγματικότητα, βέβαια, η ερμηνεία του φαινομένου εξαρτάται απόλυτα από την οπτική γωνία του υποκειμένου που μιλάει κάθε φορά. Εν προκειμένω, εξαρτάται από το αν μιλούν οι διανοούμενοι που ταυτίζονται με τους πρωταγωνιστές του Μάη (π.χ. Μορέν, Καστοριάδης, Τουρέν, Λεφόρ, Λεφέβρ) ή εκείνοι που εκπροσωπούν τους νικητές του Ιούνη (π.χ. Αρόν, Λιποβετσκί, Φερί, Ρενό). Μέχρις εδώ όλα φυσιολογικά, η μεροληπτική αναπαράσταση των μεγάλων συγκρούσεων στην ιστορία ήταν και θα είναι πάντοτε μέρος του κανόνα του παιχνιδιού, ανάλογα με την επιλογή ταύτισης με ένα από τα ιστορικά υποκείμενα της σύγκρουσης. Ο «Μάης», ωστόσο, δεν είναι φαινόμενο αμιγώς γαλλικό, εμφανίζει μια ισχυρή συσχέτιση μεταξύ εθνικού και παγκόσμιου. Συνιστά το γαλλικό 'μερίδιο' μιας επαναστατικής διεργασίας της νεολαίας που λαμβάνει χώρα σε παγκόσμιο επίπεδο συνταράσσοντας τις κοινωνίες της εποχής. Και, μάλιστα, μιας μακράς διεργασίας που αρχίζει να ξεδιπλώνεται ήδη από τις αρχές της ίδιας δεκαετίας για να κορυφωθεί τη χρονιά του 1968. Ο «γαλλικός Μάης», επομένως, είναι μόνο η γαλλική στιγμή (έστω, η βασική ευρωπαϊκή συνεισφορά) στην κορύφωση μιας διαρκούς και παγκόσμιας εξέγερσης της νεολαίας και ειδικά της σπουδάζουσας νεολαίας που αμφισβητεί με πολλούς (και όχι απαραίτητα συνεκτικούς) τρόπους τους κανόνες της κυρίαρχης ενήλικης ζωής (ιεραρχία, πατριαρχία, πουριτανισμός, γραφειοκρατία, παραγωγισμός, αυταρχισμός, τεχνοκρατία, καταναλωτισμός). Ένα κίνημα, λοιπόν, παγκόσμιο, νεολαιίστικο, αντιαυταρχικό, αντικομορμιστικό, ανατρεπτικό, διαρκές, κοινοτιστικό, ηδονιστικό και ελευθεριακό. Η εισήγηση εστιάζει σε τρεις εστίες αυτής της παγκόσμιας εξέγερσης (αποδίδοντας ιδιαίτερη σημασία στη νοηματοδότηση της «νεότητας») ως πολιτισμικού –και όχι

* Το εντός εισαγωγικών μέρος του τίτλου προέρχεται από ένα κείμενο της αμερικανικής Νέας Αριστεράς της δεκαετίας του 1960 (βλ. Fruchter & Kramer, 1966, p. 316).

μόνο ως βιολογικού- φαινομένου), αναδεικνύοντας τα κοινά τους στοιχεία και τις ιδιομορφίες τους: στα κινήματα νεολαίας στη Γαλλία, στις ΗΠΑ και στην Ιαπωνία. Στα συμφραζόμενα της ανάλυσης, αναδεικνύεται η θεμελιώδης ιδιομορφία του «γαλλικού Μάη», δηλαδή το γεγονός ότι μόνο εκεί η φοιτητική εξέγερση «συναντήθηκε» με, πρωτοφανείς για τα δεδομένα της εποχής, απεργίες και καταλήψεις των εργατών στη βιομηχανία (αναπτρώνοντας αρχικά και καταβαρυνώντας στη συνέχεια μεσσιανικές ελπίδες της ριζοσπαστικής πολιτικής Αριστεράς), καθώς και με ευρείες κινητοποιήσεις άλλων κοινωνικών ομάδων συνδεδεμένων κυρίως με τη νέα «βιομηχανία της πολιτισμικής παραγωγής» του σύγχρονου καπιταλισμού (κυρίως δάσκαλοι, καθηγητές και μεγάλο μέρος των διανοουμένων).

Λέξεις – κλειδιά: *παγκόσμιος Μάης, νεολαία, νεότητα, φοιτητές, παγκόσμια εξέγερση, νεότητα, κοινωνικά κινήματα*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Μάης του '68, ως προς τη συνάφειά του με τα κοινωνικά και οργανωτικά δεδομένα της εποχής του, περιγράφεται ενίοτε ως ρήξη της βιομηχανικής κοινωνίας και ως πρόδρομος των νέων οριζόντιων κοινωνικών κινήματων που δέσποσαν στους κοινωνικούς αγώνες των δεκαετιών 1960 και 1970 στις δυτικές χώρες. Ενίοτε, περιγράφεται ως σειρά αγώνων και κινητοποιήσεων που αναζωογόνησαν την πολιτική ένταση μεταξύ Αριστεράς και Δεξιάς, παραμένοντας στο κλίμα της εντός της βιομηχανικής κοινωνίας δοκιμασμένης ταξικής σύγκρουσης μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας. Αναφορικά με την ιδεολογική του συγκρότηση, ορίζεται άλλοτε ως η πολιτική και πολιτισμική ριζοσπαστικοποίηση νέων πρωταγωνιστών της ιστορίας και άλλοτε ως εκδήλωση μιας «πανουργίας της ιστορίας» σύμφωνα με την οποία ο Μάης τελικά προετοίμαζε (εν αγνοία των πρωταγωνιστών του) την έλευση του ατομικισμού, του ηδονισμού, του στυλιστικού καταναλωτισμού και μιας γραφικής κοινωνικής επιτήδευσης.

Στη δική μου αντίληψη, ο Μάης υπήρξε μέρος ενός κινήματος παγκόσμιου, νεολαιίστικου, αντιαυταρχικού, αντικοφορμιστικού, ανατρεπτικού, διαρκούς, κοινοτιστικού, ηδονιστικού και ελευθεριακού. Το άρθρο εστιάζει σε τρεις εστίες αυτής της παγκόσμιας εξέγερσης (αποδίδοντας ιδιαίτερη σημασία στη νοηματοδότηση της «νεότητας» ως πολιτισμικού –και όχι μόνο ως βιολογικού- φαινομένου), αναδεικνύοντας τα κοινά τους στοιχεία και τις ιδιομορφίες τους: στα κινήματα νεολαίας στη Γαλλία, στις ΗΠΑ και στην Ιαπωνία. Στη δεκαετία του 1960 και στη χρονική αλληλουχία και διασύνδεση των εξεγέρσεων και γεγονότων διαμαρτυρίας που κορυφώθηκαν το 1968, πρώτη τοποθετείται η Ιαπωνία στις αρχές της δεκαετίας με τους σκληρούς αγώνες της νεολαίας και άλλων κοινωνικών στρωμάτων κατά της αμερικανικής επικυριαρχίας και της συμμετοχής της χώρας τους στις επιθετικές ιμπεριαλιστικές επιλογές των ΗΠΑ στη ΝΑ Ασία. Έπονται οι ΗΠΑ το 1963-1964 με το κίνημα πολιτικών δικαιωμάτων των μαύρων και τις πολύμορφες εκδηλώσεις πολιτικής ανυπακοής. Και στη συνέχεια η Δυτική και η Ανατολική Ευρώπη το 1966-1967 με τις μεγάλες φοιτητικές διαδηλώσεις κατά του πολιτικού αυταρχισμού και του ακαδημαϊκού πατερναλισμού. Η γενιά των φοιτητών που εξεγέρθηκαν το 1968 ήταν η πρώτη σε μια περίοδο 120 ετών (δηλαδή από την «Ανοιξη των Λαών» του 1848) που εισέβαλε στη διεθνή σκηνή σε τέτοια έκταση και με τόσο ενθουσιασμό (Katsiaficas, 1987).

Στο πρώτο μέρος του άρθρου προτείνεται συνοπτικά ένα ερμηνευτικό πλαίσιο του Μάη του '68 που στηρίζεται στην ύπαρξη μιας νέας κοινωνικής δυναμικής, μιας νεότευκτης

κοινωνικής ομάδας που, στα δεδομένα της μετάβασης της καπιταλιστικής κοινωνίας από τη βιομηχανική στη μεταβιομηχανική φάση της, έδωσε ζωή σε πρωτόφαντες για την εποχή μορφές συλλογικής σύμπραξης και δράσης. Με βάση αυτή την ερμηνεία, στα επόμενα τρία μέρη αναλύονται με τη σειρά οι ιδιαιτερότητες των κινημάτων νεολαίας του 1968 σε Γαλλία, ΗΠΑ και Ιαπωνία.

ΤΟ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΜΑΗ ΤΟΥ '68

Ως βασικό εννοιολογικό εργαλείο κατανόησης και ερμηνείας του «'68» προσλαμβάνω την έννοια «νεότητα». «Νεότητα» δεν σημαίνει απαραίτητα «νεολαία» με τη φυσική έννοια, ούτε στην περίπτωση μας είναι το αντίθετο του βιολογικού γήρατος, όπως το θέτουν τα λεξικά. Για την ακρίβεια, η νεότητα δεν περιγράφεται τόσο από βιολογικά χαρακτηριστικά μιας συγκεκριμένης ηλικίας, όσο αναφέρεται σε πολιτισμικές ιδιότητες, σε στάσεις που δυνητικά αφορούν το σύνολο του πληθυσμού και που μπορούν να εκδηλωθούν σε κατάλληλες συγκυρίες κοινωνικής έντασης και συλλογικής δράσης. Ας δούμε πώς ο Καστοριάδης τοποθετεί το ζήτημα της νεότητας και πώς το συνδέει με την «προδρομική (ή προαγγελτική) επανάσταση», όπως ονομάζει τον Μάη του '68¹. Ο Καστοριάδης υποστηρίζει ότι το '68 η νεότητα δεν ενεπλάκη σε μια σύγκρουση γενεών, αλλά σε μια σύγκρουση κοινωνική της οποίας η ίδια συνιστούσε τον ένα πόλο, στο μέτρο που απέρριπτε το σύνολο των πλαισίων και των αρχών της «κατεστημένης αταξίας» της κοινωνίας της εποχής (Castoriadis, 1968, σ. 5).

Εδώ, προφανώς, ο Κ. λέγοντας «νεότητα» εννοεί την πολιτισμική διάσταση της αμφισβήτησης και όχι τη βιολογική της καθαυτό ηλικίας. Διαφορετικά, θα μιλούσε για σύγκρουση γενεών και όχι για σύγκρουση κοινωνική. Στο σημείο αυτό χρειάζεται να εμβραθύνουμε, για να γίνουμε περισσότερο σαφείς. Παρόμοια προσέγγιση της νεότητας έχουμε δει και στον Ιταλό κοινωνιολόγο και κοινωνικό ψυχολόγο Alberto Melucci. Ο Melucci (1994, 1996, 1998) αναλύει διεξοδικά την έννοια «νεότητα» αναδεικνύοντας το πολιτισμικό και συμβολικό δυναμικό κοινωνικής ανατροπής που αυτή εμπεριέχει στις σύγχρονες κοινωνίες της πληροφορίας. Τοποθετεί τη συζήτηση περί της νεότητας μέσα στο πεδίο των κοινωνικών σχέσεων κυριαρχίας, ορίζοντάς την ως μια κατάσταση ζωής, ένα σημαντικό βιοπολιτικό δεδομένο που αναφέρεται αφενός σε μια βιολογικά προσδιορισμένη περίοδο της ζωής του ανθρώπου και αφετέρου σε μια στάση ζωής με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και ειδική λειτουργία στο πεδίο των σχέσεων κυριαρχίας. Όμως, στα σύγχρονα δεδομένα μιας κοινωνικής οργάνωσης που αρχίζει να αναπτύσσεται από τη δεκαετία του 1960, η πολιτισμική και συμβολική διάσταση της νεότητας επικρατεί επί της βιολογικής διάστασης. Με τα λόγια του Melucci: «Το να είσαι νέος στη σύγχρονη κοινωνία παύει να είναι μια βιολογική κατάσταση και όλο και περισσότερο ορίζεται με πολιτισμικούς όρους. Οι άνθρωποι είναι νέοι όχι επειδή έχουν μια ορισμένη ηλικία, αλλά επειδή συμμετέχουν σε μια κουλτούρα ή ένα στίλ ζωής, επειδή ζουν σε μια κατάσταση αναστολής των υποχρεώσεων, των χρονοδιαγραμμάτων, και των κανόνων της ενήλικης ζωής. Η νεότητα ως συμβολική κατάσταση προϋποθέτει τη δυνατότητα και το δικαίωμα του αναπροσδιορισμού, της μεταβολής και της αντιστροφής των επιλογών. Αυτό το πρόβλημα αφορά όχι μόνο τους νέους αλλά και την κοινωνία ευρύτερα» (Melucci, 1994, σ. 118).

Κατά λογική ακολουθία, η νεότητα εμφανίζεται στο πεδίο των σχέσεων κυριαρχίας ως μια εν δυνάμει κατάσταση πολιτισμικής αντίθεσης στην καπιταλιστική ορθολογικότητα και

¹ Το κομβικό, γι' αυτό τον τύπο ανάλυσης του '68, κείμενο του Καστοριάδη «Mai 68: La révolution anticipée» δημοσιεύθηκε αρχικά από τις εκδόσεις Fayard στο συλλογικό έργο των Edgar Morin, Claude Lefort και Cornelius Castoriadis με τίτλο «La Brèche» τον Ιούνιο του 1968. Εδώ χρησιμοποιώ αυτό το κείμενο του Καστοριάδη από αναδημοσίευση στην μπροσούρα αρ. 2 του ιστότοπου Lieux Communs <https://collectiflieuxcommuns.fr/104-mai-68-la-revolution-anticipee?lang=fr>

στη συστημική ροπή να ελέγχονται θεσμικά οι ποικίλες μεταβολές που συντελούνται στην ευρύτερη κοινωνία. Γιατί συμβαίνει αυτό; Η απάντηση βρίσκεται στον τρόπο κοινωνικής οργάνωσης και πολιτισμικού ελέγχου της σύγχρονης ζωής. Στη μετανεωτερική κοινωνία της πληροφορίας βασικές παράμετροι της ζωής (ξεκινώντας από το βιολογικό σώμα, περνώντας από τα ψυχικά συναισθήματα και φτάνοντας μέχρι τις κοινωνικές σχέσεις) προσδιορίζονται διαμέσου παραγωγής και επεξεργασίας της πληροφορίας. Οι πρακτικές εφαρμογές που παράγουν οι συστημικοί, επιστημονικοί και τεχνολογικοί μηχανισμοί σε όλα τα πεδία της ζωής και της γνώσης, οι κυρίαρχοι κώδικες έκφρασης και επικοινωνίας που αναπτύσσουν τα εταιρικά μέσα πληροφορίας και επικοινωνίας και οι δημόσιες πολιτικές που θεσπίζουν τα θεσμικά κέντρα πολιτικής και διοικητικής απόφασης, όλα αυτά είναι στοιχεία που επιταχύνουν τους ρυθμούς μεταβολής της καθημερινότητας, μετασχηματίζουν τις μορφές και τα περιεχόμενα των επικοινωνιακών πρακτικών, πολλαπλασιάζουν τις πολιτισμικές δυνατότητες να συμμετέχουμε σε ποικίλες ομάδες, οργανισμούς και δίκτυα και, επομένως, αποδυναμώνουν τα σημεία αναφοράς στα οποία στηρίζεται η ταυτότητά μας (Melucci, 1998, σ. 184).

Με άλλα λόγια, η υψηλή ταχύτητα με την οποία στην κοινωνία της πληροφορίας μεταβάλλονται οι συνθήκες, οι κώδικες συνεννόησης και οι γλώσσες επικοινωνίας δυσχεραίνει τη λειτουργική αυτοαναγνώριση του ατόμου εντός της κοινωνίας, αλλά και την απαραίτητη κοινωνική ετεροαναγνώριση που μπορεί να του προσφέρει το εξωτερικό περιβάλλον. Οι συμπεριφορικές συνέπειες που αυτή η κατάσταση εγκυμονεί είναι δυσοίωτες για τα συστήματα εξουσίας: άτομα και ομάδες που δυσκολεύονται να ταυτοποιηθούν λειτουργικά εντός των κοινωνικών σχέσεων κυριαρχίας και ρέπουν στην κοινωνική, πολιτισμική και αξιακή ρευστότητα και αταξία. Έτσι, τα άτομα απεμπολούν θεσμικά αποδοσμένους κοινωνικούς ρόλους και αδιαφορούν για προσδοκώμενες συμπεριφορές, ενώ οι ομάδες αδυνατούν να λειτουργήσουν ως μηχανισμοί μιας κοινωνικοποίησης που ταιριάζει στις συστημικές επιταγές συμμόρφωσης και υποταγής. Μια τέτοια κοινωνική δυναμική, εντέλει, μπορεί να δυναμιτίσει τα θεμέλια της σύγχρονης κοινωνίας, η οποία μετασχηματίζεται με επιταχυνόμενους ρυθμούς και, επομένως, έχει απόλυτη ανάγκη να κατέχει την ικανότητα ενός στοιχειώδους βαθμού προβλεψιμότητας των υποκειμενικών συμπεριφορών τις οποίες θα χρειαστεί να αντιμετωπίσει. Η προβλεψιμότητα είναι αναγκαία προϋπόθεση για κοινωνίες που αναπτύσσονται βάσει συχνών και πυκνών (αλλά θεσμικά ελέγξιμων) μεταβολών, σε μετανεωτερικές, ρευστές κοινωνίες.

Εδώ ακριβώς εμφανίζεται η νεότητα και η ευρύτερη κοινωνική λειτουργία που της αντιστοιχεί, με δεδομένο ότι σε συνθήκες συγκρουσιακής συλλογικής δράσης οι νέοι υπερασπίζονται το δικαίωμα να ζουν για το παρόν, χωρίς σχέδιο ή να συμμετέχουν σε σχέδια ζωής μέσω επιλογής και όχι μέσω απόδοσης ρόλων (Melucci, 1996). Επομένως, η ανατροπή της συστημικά αναγκαίας προβλεψιμότητας επέρχεται ως έργο μιας νεότητας που προκαλεί αντιστρεψιμότητα των επιλογών, παρατεταμένη αναστολή των δεσμεύσεων και μια νομαδική χρήση του χρόνου, του χώρου και της κουλτούρας (στο ίδιο). Στην ουσία, μιλάμε για τη διεκδίκηση του δικαιώματος στον αυτοπροσδιορισμό που έρχεται σε ευθεία σύγκρουση με τα χαρακτηριστικά της προηγούμενης νεωτερικής πολιτισμικής παράδοσης η οποία οδηγεί τα άτομα να διαμορφώνουν το φάσμα των δυνατικών τους επιλογών μέσα από το 'χτίσιμο' λίγο πολύ αυστηρά δομημένων ρόλων. Στο πλαίσιο αυτής της παράδοσης, το φάσμα των επιλογών του ατόμου προσαρμόζεται στα στενά όρια των κοινωνικά προσδοκώμενων και ετεροπροσδιοριζόμενων συμπεριφορών που απορρέουν από την 'ανάληψη' των αντίστοιχων ρόλων.

Η νεότητα, εν προκειμένω, εμφανίζεται ως συμβολική κατάσταση, ως ενεργός δυνατότητα να αμφισβητηθούν οι περιχαρακωμένοι ρόλοι, οι προβλέψιμες συμπεριφορές και οι ετεροπροσδιοριζόμενες ταυτότητες. Υπερασπίζεται πολιτισμικά την αυτονομία του ατόμου και εμπλουτίζει το φάσμα των πιθανών επιλογών του στην καθημερινή ζωή και απέναντι στους θεσμούς. Τα δικαιώματα που διεκδικεί δεν είναι απλώς ορθολογικής φύσης, είναι

δικαιώματα βιοματικού και πολιτισμικού χαρακτήρα και, το κυριότερο, τα διεκδικεί για το σύνολο της κοινωνίας, ενώ παράλληλα αποκαλύπτει στα μάτια ολόκληρης της κοινωνίας τις πραγματικές σχέσεις εξουσίας και κυριαρχίας που εμποδίζουν τους ανθρώπους να αποστασιοποιηθούν από τις πρακτικές δέσμευσης συμμόρφωσης και υπακοής. Έτσι, τα κινήματα των νέων, αμφισβητώντας τους θεσμισμένους κοινωνικούς κανόνες της συνέχειας, της συμμόρφωσης και της προβλεψιμότητας και αντιπροτείνουν βιοματικούς κανόνες βασισμένους στην απροσδιοριστία, στην ασυνέχεια και στον αυτοπροσδιορισμό, αμφισβητούν ουσιαστικά την κοινωνικά κυρίαρχη κωδικοποίηση του χρόνου. Ο χρόνος, από κοινωνικά προσδιορισμένος², συνεχής, γραμμικός, αναντίστροφος, μετρήσιμος, προβλέψιμος και ομοιόμορφος, υπό την επίδραση της δράσης νεότητας γίνεται χρόνος εσωτερικός (μοναδικός, βαθιά προσωπικός), πολλαπλός, ασυνεχής, κυκλικός, αντιστρέψιμος, πολλαπλών κατευθύνσεων, άμετρος και απρόβλεπτος (Melucci, 1998, σ. 183 & Melucci, 1996). Έτσι, στην κοινωνία της πληροφορίας, όπου η ταυτότητα του ατόμου ορίζεται και με βάση τη σύλληψη της ποιότητας του χρόνου, η νεότητα εμφανίζεται ως ένα κομβικός δρων που, για λογαριασμό και της υπόλοιπης κοινωνίας, επανερμηνεύει τον χρόνο και αναβαθμίζει τις κοινωνικές εμπειρίες που μπορούν να γεννηθούν μέσα από την ανατροπή της κυρίαρχης κωδικοποίησης του χρόνου. Γίνεται, επομένως, ο βασικός δρων στην ανταγωνιστική σύγκρουση που επιχειρεί να ανατρέψει τους κυρίαρχους κώδικες και τον γενικευμένο έλεγχο που εδράζεται σε αυτούς.

Σε αυτό το ερμηνευτικό πλαίσιο, ο Καστοριάδης θα εκτιμήσει ότι αν τον Μάη του '68 έχουμε μια επανάσταση είναι ακριβώς επειδή ένας τομέας της κοινωνίας επιτέθηκε στο γαλλικό καθεστώς με αιτήματα ριζοσπαστικά και μεθόδους άμεσης δράσης, επειδή η γενίκευση των απεργιών προσέδωσε στη κρίση διάσταση εθνική και παγκόσμια, θέτοντας εκ των πραγμάτων το ζήτημα της εξουσίας και, τέλος, επειδή η κυβέρνηση και η διοίκηση βρέθηκαν από υλική άποψη παραλυμένες και ηθικά αποσθρωμένες. Όμως, δεν είναι μια σοσιαλιστική επανάσταση που απέτυχε επειδή ο υποτιθέμενος πρωταγωνιστής της (η εργατική τάξη) δεν πέρασε στην επίθεση και παρέλυσε. Ο Καστοριάδης ορίζει με βεβαιότητα ποιο είναι το νέο ιστορικό πρόσωπο που εμπλέκεται ενεργά στην Επανάσταση του Μάη: η νεολαία, φοιτητική αλλά και ένα μέρος της σύγχρονης διανόησης που ενσωματώνεται στις παραγωγικές δομές της κουλτούρας (Castoriadis, 1968, σ. 27). Υπό το πρίσμα αυτό, η βασική διαφορά του Μάη από τις κλασικές επαναστάσεις είναι ότι ενώ στις δεύτερες η αρχική φάση τους προϋπέθετε ένα ενιαίο μέτωπο των διαφορετικών δυνάμεων που αγωνίζονται για την ανατροπή του καθεστώτος, στην περίπτωση του Μάη αυτό το μέτωπο δεν υπάρχει εξ αρχής. Εκεί, ενώ οι φοιτητές (τουλάχιστον στο πιο επαναστατικό κομμάτι τους) αγωνίζονται για την ανατροπή της κυβέρνησης και του καθεστώτος, οι εργάτες δεν έχουν καμία διάθεση να δράσουν για την ανατροπή. Η ιδέα της συμμαχίας μεταξύ φοιτητών και εργατών είναι μια καθαρή παρανόηση³ (στο ίδιο, σ. 28). Στον Μάη, αρχικά ξεγείρονται και θέτουν

² Στη λογική του Μελούτσι, ο κοινωνικός χρόνος με τις ιδιότητες που τον συνοδεύουν είναι εν προκειμένω χρόνος του ατόμου, υπό την έννοια ότι υποβάλλεται μεν από θεσμικές παραμέτρους (εργασία, επάγγελμα, εκπαίδευση, αστική οργάνωση κοκ), όμως βιώνεται υποκειμενικά ως μια ατομική παράμετρος κοινωνικής συμπεριφοράς, συσχέτισης και ένταξης. Για παράδειγμα, η γραμμικότητα και η μετρησιμότητα του χρόνου είναι αναγκαία χαρακτηριστικά της κοινωνικής εμπειρίας του ατόμου, όχι μόνο στην εργασία, αλλά και στις υπόλοιπες καθημερινές δραστηριότητες της ζωής του. Από μια άλλη σκοπιά, αυτή της σύγκλισης ή της απόκλισης των συνολικών κοινωνικών φαινομένων ή των κοινωνικών εκδηλώσεων του χρόνου, ο κοινωνικός χρόνος διαιρείται σε αρκετές εκδοχές εκ των οποίων οι δύο τελευταίες είναι κατ' εξοχήν χρόνοι των κοινωνικών κινήματων: Ο 'χρόνος που προηγείται του εαυτού του' (χρόνος συλλογικού αναβρασμού και κοινών αξιών) και ο 'εκρηκτικός χρόνος' (χρόνος συλλογικής δημιουργίας και μετασχηματισμού της κοινωνικής πραγματικότητας) (Gurvitch, 1990, σσ. 70-72).

³ Χαρακτηριστικά, οι Sergio Bologna και Gaiaro Daghini, χρόνια μετά το γνωστό άρθρο τους "Maggio '68 in Francia", αναγνώρισαν ότι στην ανάλυση της κοινωνικής δυναμικής του Μάη είχαν αποδώσει

επαναστατικά προτάγματα οι σχετικά προνομιούχοι (φοιτητές κυρίως), ενώ στη συνέχεια λιγότερο ευνοημένα στρώματα (εργάτες) μπαίνουν στο παιχνίδι, αλλά για να διεκδικήσουν περιορισμένες μεταρρυθμίσεις (στο ίδιο).

Έχει μεγάλο ενδιαφέρον να επισημάνουμε ότι στο πλαίσιο της ανάλυσής του ο Καστοριάδης αντιλαμβάνεται τον επαναστατικό ρόλο της νεότητας σε συνάρτηση με τα ειδικά χαρακτηριστικά της μετανεωτερικής κοινωνίας. Τοποθετεί, δηλαδή, την κοινωνική δυναμική ανατροπής που αντιπροσωπεύει η νεότητα στα συμφοραζόμενα μιας κοινωνικής οργάνωσης της ζωής στην οποία η υλική παραγωγή (βιομηχανικών προϊόντων κυρίως) διαφοροποιείται με σαφήνεια από την μη υλική παραγωγή (γνώσης, πληροφορίας, επικοινωνίας). Έτσι, κατά κάποιο τρόπο, τα ανθρωπολογικά και βιοψυχικά χαρακτηριστικά των ατόμων που έχουν σημασία για τις στάσεις τους και τις αντιλήψεις τους διαμορφώνονται σύμφωνα με το αν αυτά ενεργοποιούνται εντός ή εκτός της υλικής παραγωγής. Σε αυτό το πλαίσιο, μπορεί σε γενικές γραμμές η γραφειοκρατική οργάνωση της ζωής να προκαλεί γενικώς αλλοτρίωση και έλλειψη βιογραφικής συνοχής του ατόμου, ωστόσο είναι πολύ πιθανότερο τέτοια φαινόμενα κρίσης να γίνουν αντιληπτά από τα στρώματα που εργάζονται όχι εντός αλλά εκτός της υλικής παραγωγής, επειδή αυτά τα στρώματα, σε αντίθεση π.χ. με τους βιομηχανικούς εργάτες, δεν διαθέτουν τουλάχιστον την υλική και εδαφική βάση της παραγωγής ως όριο και περιορισμό στον γραφειοκρατικό παραλογισμό⁴. Αυτό ακριβώς το φαινόμενο μιας, ας πούμε, 'δομικής συνειδητοποίησης της καθημερινής αλλοτρίωσης' εκδηλώθηκε τον Μάη του '68, διαμέσου του επαναστατικού ρόλου που έπαιξαν οι νέοι και ειδικά οι φοιτητές, όπως επίσης και ένα μεγάλο μέρος των δασκάλων και των διανοουμένων (στο ίδιο, σ. 32).

Υπάρχει, επομένως, ένα δομικός μετασχηματισμός της σύγχρονης κοινωνίας που οδηγεί σε νέες κοινωνικές διαιρέσεις, σε πρωτόγνωρους κοινωνικούς διαχωρισμούς. Μέσα στις σύγχρονες κοινωνίες, υπογραμμίζει ο Καστοριάδης (στο ίδιο), η νεότητα είναι μια κοινωνική κατηγορία που βασίζεται σε μια διαίρεση της κοινωνίας από μια άποψη πιο σημαντική από την ταξική διαίρεση. Είναι πράγματι εντυπωσιακό το πόσο σε αυτό το σημείο η ανάλυση του Καστοριάδη μοιάζει με εκείνη του Alain Touraine, έστω και αν εκκινούν από διαφορετικές θεωρητικές αφετηρίες. Η αρμόζουσα διαίρεση της κοινωνίας για την κοινωνικοπολιτική σκέψη και πρακτική, μας διαβεβαιώνει ο Καστοριάδης (στο ίδιο), δεν μπορεί πλέον να βασίζεται στα 'στάτους' ή στις 'καταστάσεις', αλλά στις συμπεριφορές. Τα στάτους προσδιορίζουν όλο και λιγότερο τις συμπεριφορές με τρόπο μονοσήμαντο. Κατά λογική ακολουθία, η κατάλληλη για την εποχή διαίρεση είναι μεταξύ αυτών που αποδέχονται το σύστημα και αυτών που το απορρίπτουν! Την ίδια περίπου εποχή, ο Touraine, αναλύει τα χαρακτηριστικά της 'προγραμματισμένης κοινωνίας' που διαδέχεται τη βιομηχανική και στην οποία η παραγωγή και η διάθεση των πολιτισμικών αγαθών καταλαμβάνει εκείνη την κεντρική σημασία που για τη βιομηχανική κοινωνία είχε η παραγωγή και διάθεση των υλικών αγαθών.

Ο Touraine υποστηρίζει πως στην γοργά μετασχηματιζόμενη προγραμματισμένη κοινωνία αυξάνεται με γεωμετρική πρόοδο η αναστοχαστικότητα του ατόμου ως δημιουργού της

υπερβολική σημασία στο εργατικό κίνημα και είχαν αντίστοιχα υποτιμήσει το φοιτητικό κίνημα του Μάη, παρασυρμένοι από τον ιταλικό εργατισμό της εποχής (Bologna & Daghini, 1968, σ. 4).

⁴ Στο σημείο αυτό ο Καστοριάδης φαίνεται να διατυπώνει μια επιστημονική άποψη και ταυτόχρονα να 'απαλλάσσει' -τουλάχιστον εν μέρει- το παραδοσιακό επαναστατικό υποκείμενο της ιστορίας (την κλασική εργατική τάξη) από την ηθική ευθύνη της ανάληψης της επανάστασης ως κεντρικού ταξικού ιστορικού καθήκοντος. Πράγματι, αν οι συνθήκες της παραγωγής της κοινωνίας έχουν διαφοροποιηθεί σε τέτοιο βαθμό ώστε η άυλη παραγωγή να αντιπροσωπεύει τον χώρο στον οποίο διαμορφώνονται και εμφανίζονται ανάγλυφα οι καινούργιες αντιφάσεις της γραφειοκρατικής κοινωνίας (άρα και τον χώρο στον οποίο διαμορφώνονται προοπτικά οι συνθήκες της συνειδητοποίησης αυτών των αντιφάσεων και μιας πιθανής αντίστοιχης κοινωνικής αντίδρασης με σκοπό την 'επίλυση' αυτών των αντιφάσεων), τότε οι βιομηχανικοί εργάτες παύουν 'αντικειμενικά' και 'δομικά' να επωμίζονται το καθήκον της επαναστατικής τάξης για λογαριασμό και των υπολοίπων υποτελών τάξεων.

ατομικής του ταυτότητας και υποχωρούν σε ανάλογο βαθμό οι επιρροές που αυτό δέχεται από τη συμμετοχή του στις πρωτογενείς ομάδες, στις συλλογικότητες, στους φορείς επίσημης κοινωνικοποίησης κ.ο.κ. Με άλλα λόγια, η αναστοχαστική αναζήτηση της κοινωνικής ταυτότητας του ατόμου γίνεται κρίσιμο χαρακτηριστικό της δράσης του στα δεδομένα της σύγχρονης κοινωνίας και εδώ καταρρίπτεται η παραδοχή της κλασικής κοινωνιολογίας ότι η ταυτότητα του ατόμου διαμορφώνεται κατά βάση από μια διαδικασία κοινωνικοποίησης που ορίζει λίγο πολύ με αυστηρό τρόπο το σύνολο των αναμενόμενων συμπεριφορών που αντιστοιχούν στις θέσεις που το άτομο κατέχει εντός της κοινωνίας (Touraine, 1974).

Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι στη σύγχρονη κοινωνία συμβαίνει ένας δομικός μετασχηματισμός πολιτισμικού χαρακτήρα, δυνάμει του οποίου η συμβολική και αναστοχαστική δράση του ατόμου αποκτά σημαντικό ρόλο στη διαδικασία ένταξης του στην κοινωνία. Ο Touraine, όπως ακριβώς το θέτει και ο Καστοριάδης, υπογραμμίζει ότι οι διαδικασίες ένταξης του ατόμου σε επιμέρους ομάδες ή και στην ευρύτερη κοινωνία εξαρτώνται στενά από ιδιότητες και χαρακτηριστικά που το ίδιο το άτομο νοηματοδοτεί ως σημαντικά δεδομένα για τον εαυτό του και, κατ' αντίστροφο λόγο, δεν προκύπτουν απλώς από τα επαγγελματικά, οικονομικά ή στενά ταξικά χαρακτηριστικά (Touraine, 1998). Έτσι, τόσο ο Touraine όσο και ο Καστοριάδης απορρίπτουν μεγάλο μέρος του θεωρητικού υπόβαθρου της κλασικής κοινωνιολογίας σύμφωνα με το οποίο για να κατανοήσουμε την κοινωνική ταυτότητα του ατόμου πρέπει να προστρέξουμε αναγκαστικά σε 'σταθερές' και 'αμετακίνητες' ιδιότητές του (εργασία, επάγγελμα, ταξική θέση, εισόδημα, ιδιότητα του πολίτη) εντός των οποίων οι ατομικές συμπεριφορές και επιλογές ρυθμίζονται με απόλυτο τρόπο, υπό το βάρος δεσμευτικών κανόνων που αντιστοιχούν σε αντίστοιχες θέσεις και αντίστοιχους ρόλους. Αντίθετα, οι δύο στοχαστές, για να εξηγήσουν πώς διαμορφώνεται η συμπεριφορά του ατόμου και πώς αυτό εντάσσεται στην κοινωνία, θα εξάρουν τον ρόλο της αναστοχαστικής δράσης του ατόμου και τη βαρύτητα των επιλογών του.

Καταληκτικά σύμφωνα με τον Καστοριάδη, δύο βασικοί λόγοι για τους οποίους, τον Μάη του '68 η νεότητα γίνεται το κοινωνικό στρώμα (ή, μάλλον, μια κοινωνική τροπικότητα) που επιλέγει να απορρίψει πιο ριζοσπαστικά το σύστημα είναι: Πρώτον, επειδή η κρίση του συστήματος εκδηλώνεται σε όλη της την τοξικότητα τη στιγμή στην οποία η προσωπικότητα είναι ακόμη σε κατάσταση διαμόρφωσης και αναζήτησης προσανατολισμού. Δεύτερον, επειδή, δεδομένης της σχετικής ευμάρειας σχεδόν όλων των στρωμάτων, οι νέοι δεν έχουν ακόμη εμπλακεί ούτε στα δεσμά του συστήματος ούτε στους λεπτούς μηχανισμούς του ψυχο-οικονομικού καταναγκασμού. Αυτό το φαινόμενο καθιστά τους νέους επιρρεπείς στη 'διαθεσιμότητα' και στην 'ανευθυνότητα' (αυτό που ο Μελούτσι αποκαλεί 'αναστολή των υποχρεώσεων' και 'αντιστροφή των επιλογών', 'απροσδιοριστία' και 'αυτοπροσδιορισμό').

Όμως, σε ό,τι αφορά τη διαχρονική αξία του '68, η ευρύτερη 'νεανικοποίηση' της κοινωνίας, δεν περιορίζεται στους βιολογικά νέους, είναι ένα δυναμικά γενικευμένο κοινωνικό φαινόμενο, δεδομένου ότι η γραφειοκρατική κοινωνία αφαίρεσε από όλους σχεδόν τους ανθρώπους τις ευθύνες των αποφάσεων, άρα τους κατέστησε 'διαθέσιμους' και 'ανεύθυνους'. Ο Καστοριάδης λέει ειρωνικά ότι ακόμη και οι υπουργοί μπορούν να παίζουν τους υπουργούς, αφού γνωρίζουν πολύ καλά ότι δεν αποφασίζουν για τίποτα και δεν είναι αληθινά υπεύθυνοι για τίποτα (Castoriadis, 1968, σ. 33). Επομένως, οι φοιτητές εκδήλωσαν μια επανάσταση προδρομική, υπό δύο έννοιες. Πρώτον, επειδή αγωνιζόμενοι εναντίον της τότε κατάστασής τους, αγωνίστηκαν επίσης εναντίον της μελλοντικής τους κατάστασης. Δεν υπήρχε, όπως ανόητα υποστήριξαν κυβερνητικά στελέχη της εποχής, ο φόβος να μη βρουν απασχόληση, αλλά η βεβαιότητα σχετικά με τη θλιβερή φύση της απασχόλησης που τους έμελλε να βρουν. Δεύτερον, επειδή, 'νεανικοποιώντας' την κοινωνία, η επανάσταση του Μάη εξέφρασε και

προεικόνισε αυτό που στο μέλλον θα μπορούσε και θα πρέπει να είναι η επανάσταση ενάντια στη σύγχρονη εξουσία⁵! (στο ίδιο, σ. 34).

Η ΓΑΛΛΙΑ

Στα συμπραζόμενα της ανάλυσης, αναδεικνύεται η θεμελιώδης ιδιομορφία του ‘γαλλικού Μάη’, δηλαδή το γεγονός ότι μόνο στη Γαλλία η φοιτητική εξέγερση ‘συναντήθηκε’ με πρωτοφανείς για τα δεδομένα της εποχής απεργίες και καταλήψεις των εργατών στη βιομηχανία (αναπτερόνοντας αρχικά και καταβαρυνώντας στη συνέχεια μεσοσιανικές ελπίδες της ριζοσπαστικής πολιτικής Αριστεράς), καθώς και με ευρείες κινητοποιήσεις άλλων κοινωνικών ομάδων συνδεδεμένων κυρίως με τη νέα «βιομηχανία της πολιτισμικής παραγωγής» του σύγχρονου καπιταλισμού (κυρίως δάσκαλοι, καθηγητές και μεγάλο μέρος των διανοουμένων).

Αξιοποιώντας για την ερμηνεία του ‘παγκόσμιου ’68’ την πρόταση Καστοριάδη, μπορούμε να πούμε πως ο ‘γαλλικός Μάης’ εμφανίζει εθνικές ιδιαιτερότητες που αντανακλούν περισσότερο τις γαλλικές συνθήκες ανάπτυξης της οικονομίας, της κοινωνίας, της πολιτικής και της διανοήσης. Ο Henri Weber περιέγραψε εξαντλητικά τόσο το περιεχόμενο της εξέγερσης όσο και τις διαοητικές συνθήκες της αποτίμησής της. Ανέδειξε το γεγονός ότι η ερμηνεία του φαινομένου εξαρτάται απόλυτα από την οπτική γωνία του υποκειμένου που μιλάει κάθε φορά. Εν προκειμένω, εξαρτάται από το αν μιλούν οι διανοούμενοι που ταυτίζονται με τους πρωταγωνιστές του Μάη (κυρίως οι Μορέν, Καστοριάδης, Τουρέν, Λεφόρ, Λεφέβρ) ή εκείνοι που εκπροσωπούν τους ‘νικητές’ του Ιούνη (κυρίως οι Αρόν, Λιποβετσκί, Φερί, Ρενό, Ντεμπρέ). Ο Weber λέει ότι το κίνημα διανοητικής και πολιτικής υποτίμησης του Μάη εμφανίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του ’70, αλλά το κραχ έγινε στις αρχές της δεκαετίας του ’80» (Weber, 2014, σελ. 50). Μέχρις εδώ όλα φυσιολογικά. Η μεροληπτική αναπαράσταση των μεγάλων συγκρούσεων στην ιστορία ήταν και θα είναι πάντοτε μέρος του κανόνα του παιχνιδιού, ανάλογα με την επιλογή ταύτισης με ένα από τα ιστορικά υποκείμενα της σύγκρουσης. Οι καταγγελίες της χειραγώγησης της ιστορικής μνήμης, ωστόσο, θα γίνουν βαρύτερες στη συνέχεια από μελέτες που θα διαπιστώσουν πως διάφορες δυνάμεις (ειδικότερα μεγάλο μέρος της ηγεσίας των εξεγερμένων φοιτητών στο Παρίσι) ουσιαστικά στο πέρασμα του χρόνου αποίκισαν τις αναμνήσεις των ανθρώπων σχετικά με το 1968, έφτασαν να γίνουν «μια τάξη λειτουργών της επίσημης μνήμης» (Βαβυλωνία, 2018, σ. 10).

Το «1968», ωστόσο, δεν είναι φαινόμενο αμιγώς γαλλικό, εμφανίζει μια ισχυρή συσχέτιση μεταξύ εθνικού και παγκόσμιου. Ο «γαλλικός Μάης» συνιστά το γαλλικό ‘μερίδιο’ μιας επαναστατικής διεργασίας της νεολαίας που λαμβάνει χώρα σε παγκόσμιο επίπεδο συνταράσσοντας τις κοινωνίες της εποχής. Και, μάλιστα, μιας μακράς διεργασίας που αρχίζει να ξεδιπλώνεται ήδη από τις αρχές της ίδιας δεκαετίας για να κορυφωθεί τη χρονιά του ’68. Ο

⁵ Το ζήτημα της ‘προεικόνισης’, αν και ιστορικά αποτέλεσε χαρακτηριστικό μεγάλης γκάμας ελευθεριακών πολιτικών πρακτικών, ετέθη ως δημοφιλές αντικείμενο στοχαστικής διερεύνησης στη θεωρία των σύγχρονων κοινωνικών κινήματων μόλις πρόσφατα. Σε αυτό το πλαίσιο, θεωρείται ότι οι προεικονιστικές πολιτικές πολλών σύγχρονων κοινωνικών κινήματων συνιστούν προπλάσματα του μέλλοντος, στο μέτρο που αποπειρώνται να διαμορφώνουν τις δικές τους δομές, πρακτικές και καθημερινές εμπειρίες με βάση τον επιθυμητό κοινωνικό μετασχηματισμό (βλ. σχετικά Ψημίτης, 2017). Ειδικά στην περίπτωση του ‘γαλλικού Μάη’, η προεικονιστική αντίληψη αποτυπώνεται στα λόγια του Κον-Μπεντί: «Το 1968 ανακαλύψαμε (...) ότι η επαναστατική διαδικασία είναι μια σύνοψη των πολλαπλών αλλαγών της καθημερινότητας. Αυτή ήταν πραγματικά νέο» (αναφέρεται στο Eley, 2010, σ. 619).

‘γαλλικός Μάης’, επομένως, είναι μόνο η γαλλική στιγμή (έστω, η βασική ευρωπαϊκή συνεισφορά) στην κορύφωση μιας διαρκούς και παγκόσμιας επανάστασης/εξέγερσης της νεολαίας και ειδικά της σπουδάζουσας νεολαίας που αμφισβητεί με πολλούς (και όχι απαραίτητα συνεκτικούς) τρόπους⁶ τους εμπεδωμένους κανόνες της κυρίαρχης ενήλικης ζωής (ιεραρχία, πατριαρχία, πουριτανισμός, γραφειοκρατία, παραγωγισμός, αυταρχισμός, τεχνοκρατία, καταναλωτισμός).

Ο ‘γαλλικός Μάης’, κατά τον Weber, είναι ένα κίνημα τριπλής χειραφετητικής σημασίας (Weber, 2014, σσ. 137-156). Είναι, πρώτον, ένα κίνημα δημοκρατικό και ελευθεριακό, στο μέτρο που συνιστά μια δημοκρατική αντίδραση τόσο κατά του πολιτικού αρχαϊσμού του συστήματος εξουσίας στη μεταπολεμική Γαλλία όσο και κατά των πιο σύγχρονων μορφών εξουσίας σε πολλαπλά πεδία. Σε αυτό το πλαίσιο, στόχοι επίθεσης του κινήματος γίνονται ταυτόχρονα η πατριαρχία στην οικογένεια, ο σεξισμός στη συζυγική ζωή και στην κοινωνία, το καθηγητικό κατεστημένο στα πανεπιστήμια, η δεσποτική δομή στις επιχειρήσεις, ο βοναπαρτισμός στην 5^η Γαλλική Δημοκρατία.

Είναι, δεύτερον, ένα κίνημα ηδονιστικό και κοινοτιστικό στο οποίο «οι άνθρωποι γύρευαν την αλήθεια, τη δικαιοσύνη, την ελευθερία, την κοινότητα» (Καστοριάδης, 2000, σσ. 36-37). Σε αντίθεση με τις συντηρητικές προσεγγίσεις του Μάη ως προάγγελου του εγωιστικού ατομικισμού, το Μάη συντελέστηκε «μια καταπληκτική κοινωνικοποίηση, έστω και αν αποδείχθηκε παροδική» (στο ίδιο). Αμφισβητήθηκαν ο πουριτανισμός, ο ασκητισμός και η αυστηρότητα πίσω από τον διαχωρισμό των φύλων στα σχολεία και στις φοιτητικές εστίες, την απαγόρευση προώθησης της αντισύλληψης, την ποινικοποίηση των εκτρώσεων, την καταστολή της ομοφυλοφιλίας κοκ. Και όλα αυτά μέσα από τη μοναδική ευχαρίστηση να μοιράζεσαι συναισθήματα και συγκινήσεις, ψυχολογικές καταστάσεις και γνωστικές προσεγγίσεις στο πλαίσιο της ομάδας.

Είναι, τρίτον, ένα κίνημα μεσσιανικό και ρομαντικό, επειδή παντρεύει τον επαναστατικό ρομαντισμό με τον αριστεριστικό μεσσιανισμό. Είναι στη Γαλλία η πρώτη κοινωνικά και πολιτισμικά ριζοσπαστική αντίθεση στον καπιταλισμό μέσα στη Λαμπρή Τριακονταετία, η πρώτη εκδήλωση γενικευμένης αντικαπιταλιστικής κουλτούρας και κοινωνικής απελευθέρωσης που θα επηρεάσει ακόμη και στρώματα συντηρητικά⁷. Η συλλογικότητα και η συλλογική παρέμβαση επιβλήθηκαν στην καθημερινή πρακτική. Η άρνηση, όπως λέει ο Βένιος Αγγελόπουλος (2018, σ. 159), ήταν συλλογική και μεταφράστηκε σε εκατομμύρια προσωπικές ρήξεις που δεν αρκέστηκαν σε αιτήματα, αλλά προχώρησαν σε πράξεις απελευθέρωσης της έκφρασης, της κριτικής και των σχέσεων, απόρριψης της ερωτικής ιδιοκτησίας, ανοικτότητας της εμπειρίας και αποκήρυξης της αυθεντίας.

⁶ Ο Chris Harman, αναλύοντας τα γεγονότα του Μάη στο Παρίσι, διέκρινε τρεις διαφορετικές τάσεις στο εσωτερικό του φοιτητικού κινήματος που εμφανίστηκε μετά την κατάληψη της Σορβόνης. Πρώτον, τους επαναστάτες φοιτητές (τροτσκιστές, μαοϊκούς, αναρχικούς) που προσέβλεπαν στην εργατική τάξη ως βασικό παράγοντα της επιθυμητής κοινωνικής αλλαγής. Δεύτερον, τους επαναστάτες φοιτητές που χρησιμοποιούσαν το σύνθημα «φοιτητική εξουσία» και θεωρούσαν ότι τα πανεπιστήμια είναι το κέντρο της επανάστασης. Αυτοί είχαν και τη μεγαλύτερη υποστήριξη στη μάζα των φοιτητών. Και, τρίτον, μια ρεφορμιστική τάση των οποίων οι υποστηρικτές αναζητούσαν τρόπους δημοκρατικού μετασχηματισμού του πανεπιστημίου που να είναι αποδεκτοί από τα πιο ‘φιλελεύθερα’ κομμάτια της άρχουσας τάξης (Harman, 2018, σσ. 50-51).

⁷ Όπως το θέτει ο Κον-Μπεντίτ, «Η πρόωμη επανάσταση του 1968 έχει εισαγάγει έναν εντελώς νέο παράγοντα στο επαναστατικό προτσές: την είσοδο στον αγώνα της νεολαίας, συχνά προνομιούχα, αλλά οπωσδήποτε αηδιασμένη από την τωρινή κοινωνία (...). Έχουμε μόλις ζήσει μέσα σ’ ένα μεγάλο κλονισμό, μια ‘πολιτισμική κρίση της καπιταλιστικής ζωής’, μια κρίση όπου οι ίδιοι οι εκμεταλλεόμενοι όχι μόνο μεταμόρφωσαν την κοινωνία, αλλά μεταμόρφωσαν και τους εαυτούς τους (...).», (Κον-Μπεντίτ, 1972, σ. 122).

Τέλος, μια ακόμη διάσταση του ‘γαλλικού Μάη’, που εκδηλώθηκε κυρίως εκτός του Παρισιού, ήταν η δημιουργία πρωτόφαντων μορφών συνεργασίας μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών και ταξικών ταυτοτήτων. Πράγματι, σύμφωνα με τα πορίσματα της έρευνας που διεξήγαγε η Kristin Ross (2002), υπήρξε ένας σαφής και συμβατικά καθιερωμένος συνδυασμός γεωγραφικού και χρονικού περιορισμού του ‘Μάη’. Από τη μια πλευρά η συνήθης αναγωγή του ‘γαλλικού Μάη’ σε ‘παρισινό Μάη’ και ο συναφής περιορισμός της οπτικής των κοινωνικών μετασχηματισμών της εποχής στα στενά όρια της γαλλικής πρωτεύουσας (και, ενίοτε, στα στενά όρια του Καρτιέ Λατέν) και από την άλλη πλευρά ο στενός περιορισμός του χρόνου των σημαντικών κοινωνικών γεγονότων στα όρια του διμήνου Μάης και Ιούνιου του 1968 προκάλεσαν σοβαρές συνέπειες. Ο γεωγραφικός περιορισμός συνδυάστηκε με τον χρονικό περιορισμό, με αποτέλεσμα τόσο να εστιαστεί η εμβέλεια της ανάλυσης των δρώντων υποκειμένων στην πόλη του Παρισιού και, ίσως στη Λατινική Συνοικία της όσο και να αγνοηθούν πλούσια κοινωνικά πειράματα που συνεχίστηκαν μετά τον ‘Μάη’. Έτσι, έμειναν έξω από το κάδρο του ‘Μάη’ τόσο οι απεργοί εργάτες στην περιφέρεια του Παρισιού και σε ολόκληρη τη χώρα όσο και τα επιτυχή πειράματα οριζόντιας εργατικής, φοιτητικής και αγροτικής αλληλεγγύης στην επαρχία. Επομένως, αποκλείστηκαν ως δρώντες του Μάη ένας ολόκληρος αστερισμός εξισωτικών πρακτικών και ιδεών, λέει η Ross (στο ίδιο, σ. 9), όπως αγνοήθηκε ιστοριογραφικά και η συναφής αποδόμηση κοινωνικών ταυτοτήτων που μέχρι εκείνη τη στιγμή ήταν μεταξύ τους στεγανά διαχωρισμένες.

ΟΙ ΗΠΑ

Η αμερικανική πραγματικότητα περιέχει αφ’ εαυτής έναν κρίσιμο παράγοντα ο οποίος επέδρασε καταλυτικά σε οικουμενική κλίμακα προκειμένου να εκδηλωθεί ο παγκόσμιος Μάης: τον πόλεμο στο Βιετνάμ. Όλα τα φοιτητικά κινήματα του κόσμου αξιοποίησαν τον πόλεμο στο Βιετνάμ για να διαμορφώσουν πρακτικές που λειτούργησαν ως βάση απόρριψης όχι μόνο του πολέμου αλλά και ενός συνόλου κυρίαρχων αξιών σε παγκόσμια κλίμακα. Αυτό συνέβη σε Μεξικό, Δ. Γερμανία, Γαλλία, Ιαπωνία, Αγγλία και αλλού. Στις ΗΠΑ όμως, η ανάπτυξη του φοιτητικού κινήματος τη δεκαετία του 1960 ευνοήθηκε και από άλλα φαινόμενα. Τέτοια είναι κατ’ αρχάς, το φυλετικό ζήτημα που δίχασε βαθιά την αμερικανική κοινωνία και, επίσης, η διαμόρφωση μιας ισχυρής αντικουλτούρας που εκδηλώθηκε στη μουσική και στην τέχνη ευρύτερα, στον τρόπο ζωής και στη φιλοσοφία των σχέσεων, στη σεξουαλική επανάσταση, στο φεμινισμό κ.ο.κ.

Έτσι, σε συνέργεια με τις δομικές αιτίες των φοιτητικών κινήματων (δηλαδή, τον καπιταλιστικό εκσυγχρονισμό, τη συγκρότηση της νεότητας στην αναπτυσσόμενη μετανεωτερική κοινωνία, τις νέες ταξικές αντιθέσεις με βάση τη βιομηχανία της κουλτούρας), εμφανίζονται συγκυρίες που ενισχύουν εξαιρετικά την εξέγερση στα πανεπιστήμια. Πόλεμος στο Βιετνάμ, φυλετικό ζήτημα και αντικουλτούρα των νέων είναι τρεις βασικοί παράγοντες της έκρηξης της πολιτικής διαμαρτυρίας στις ΗΠΑ από τα μέσα του 1960 και μετά. Είναι παράγοντες που συναντώνται, αλληλοεπιδρούν, διαπλέκονται μεταξύ τους με εκρηκτικά αποτελέσματα. Οι αντίστοιχες πολιτικές κινητοποιήσεις, φυσικά, δεν περιορίζονται απλώς σε αντιδράσεις αναφορικά με το Βιετνάμ, ή διεκδικήσεις σχετικές με τα δημοκρατικά δικαιώματα κτλ. Πιο δημιουργικά, μετουσιώνονται σε προσπάθειες ανάδειξης των ριζοσπαστικών χαρακτηριστικών του φοιτητικού κινήματος, με την έννοια ενός εσωτερικού προσδιορισμού ζητημάτων στρατηγικής και τακτικής, των μορφών πολιτικής πάλης που απασχολούν το κίνημα εκείνη την εποχή (βλ. χαρακτηριστικά Davidson, 1968), συμπεριλαμβανομένης και μιας απόπειρας ‘εξόδου’ του κινήματος από το πανεπιστήμιο, στην προοπτική δημιουργίας ταξικών και φυλετικών συμμαχιών στις κοινότητες των πόλεων με στόχο την καταπολέμηση

της φτώχειας, του ρατσισμού και της εκμετάλλευσης (βλ. χαρακτηριστικά: Hayden, 1965, Fruchter & Kramer, 1966 και James, 1968).

Ας δώσουμε δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα διασύνδεσης των παραγόντων αυτών σε εθνική κλίμακα μέσα σε ένα τρίμηνο. Πρώτο παράδειγμα: από το 1965 ο πόλεμος στο Βιετνάμ έχει πάρει δύσκολη τροπή για τις ΗΠΑ, με συνέπεια η κυβέρνηση Τζόνσον, προκειμένου να χρηματοδοτήσει τις δαπανηρές πολεμικές επιχειρήσεις στο Βιετνάμ, να περικόψει μεγάλο μέρος του πρωτοποριακού ομοσπονδιακού προγράμματος εναντίον της φτώχειας που είχε αρχίσει να εφαρμόζεται με επιτυχία από το 1964. Αυτό επιδείνωσε δραματικά την κατάσταση στις μαύρες κοινότητες, με αποτέλεσμα το «μακρύ καυτό καλοκαίρι του 1967» να ξεσπάσουν 159 γενικευμένες εξεγέρσεις σε γκέτο των μαύρων. Χαρακτηριστικά, τον Ιούλιο στην εξέγερση του Ντιτρώιτ υπήρξαν 43 νεκροί, 1200 τραυματισμένοι, 7500 συλληφθέντες και 2000 κτίρια κατεστραμμένα, ενώ στο Νιούαρκ -Νιου Τζέρσι επίσης τον ίδιο μήνα υπήρξαν 26 νεκροί⁸.

Δεύτερο παράδειγμα: Η γενικευμένη επίθεση του Β. Βιετνάμ στο Ν. Βιετνάμ που άρχισε τον Ιανουάριο του 1968 (η φημισμένη «επίθεση Τετ») ήταν στραμμένη στην εσωτερική πολιτική σκηνή της Αμερικής. Δεκάδες χιλιάδες Βορειοβιετναμέζων και Βιετκόγκ έχασαν τη ζωή τους εξαιτίας της στρατηγικής επιλογής της ηγεσίας του Β. Βιετνάμ να γίνει -για πρώτη φορά μέχρι εκείνη τη στιγμή- πολεμική σύγκρουση σε ανοιχτό πεδίο και ταυτόχρονα σε πολλά διαφορετικά σημεία. Ο στόχος ήταν προφανής: να επιτευχθούν συμβολικές (έστω και προσωρινές) νίκες και να ανέβει το ανθρώπινο και πολιτικό κόστος της πολεμικής εμπλοκής των ΗΠΑ στο Βιετνάμ. Έτσι, παρά τις τρομακτικές απώλειες, το Εθνικό Μέτωπο Απελευθέρωσης του Ν. Βιετνάμ κατορθώνει να στρέψει, στις ΗΠΑ και σε ολόκληρο τον κόσμο, την κοινή γνώμη ενάντια στη συνέχιση της στρατιωτικής επέμβασης.

Αμέσως μετά ακολουθούν τρία γεγονότα που συνδέονται άμεσα μεταξύ τους και καταδεικνύουν τη διασύνδεση ανάμεσα στους προαναφερόμενους παράγοντες. Τον Απρίλιο του 1968 δολοφονείται ο Μάρτιν Λούθερ Κίνγκ, ηγέτης της μεταρρυθμιστικής πτέρυγας του κινήματος πολιτικών δικαιωμάτων και υπέρμαχος της αποχώρησης των ΗΠΑ από το Βιετνάμ. Τον Μάιο οι ΗΠΑ καταγράφουν περίπου 2500 νεκρούς στρατιώτες στο Βιετνάμ, τις περισσότερες απώλειες που υπέστησαν από την αρχή του πολέμου μέσα σε ένα μήνα. Τον Ιούνιο του 1968 δολοφονείται ο γερουσιαστής Ρόμπερτ Κένεντι, ενώ διεκδικεί, από θέση ισχύος και με καθαρά αντιπολεμική τοποθέτηση, το χρίσμα των Δημοκρατικών εν όψει των επερχόμενων προεδρικών εκλογών, απευθυνόμενος στους φτωχούς, τους Αφροαμερικανούς, τους Ισπανόφωνους και τους νέους ψηφοφόρους.

Ας δούμε, επίσης, τη φοιτητική εξέγερση στο Πανεπιστήμιο του Κολούμπια την άνοιξη του 1968 ως ένα παράδειγμα τοπικής κλίμακας αναφορικά με τη σημασία που είχε η σύνδεση του πολέμου στο Βιετνάμ, του φυλετικού ζητήματος και της νεανικής αντικουλτούρας στη διαμόρφωση του φοιτητικού κινήματος. Το «κίνημα του Κολούμπια» διαμορφώνεται περί τα μέσα της δεκαετίας του 1960, διαμέσου των φοιτητικών κινητοποιήσεων γύρω από θέματα όπως η φοιτητική εξουσία στο πανεπιστήμιο (Action), η υποστήριξη του κινήματος για τα πολιτικά δικαιώματα (CORE) και ο πόλεμος του Βιετνάμ (Independent Committee on Vietnam). Η πολιτική ενοποίηση αυτών των κινητοποιήσεων έγινε κατά βάση από την οργάνωση της Νέας Αριστεράς «Φοιτητές για μια Δημοκρατική Κοινωνία» (Students for a Democratic Society -SDS) (Columbia Strike Coordinating Committee, 1968, σ. 208).

Τον Μάρτιο του 1967 ακτιβιστές αυτής της οργάνωσης ανακαλύπτουν στη Διεθνή Βιβλιοθήκη Δικαίου έγγραφα που αποδεικνύουν την πλήρη συμμετοχή του Πανεπιστημίου (καθώς και άλλων γνωστών πανεπιστημίων της Αμερικής) σε πρόγραμμα του Ινστιτούτου

⁸ Στα μέσα της δεκαετίας του 1960 το φαινόμενο των εξεγέρσεων των μαύρων στις ΗΠΑ είναι σε όξυνση. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Castells (1983, σ. 50), μόνο στη διάρκεια πέντε χρόνων (1964-1968) ξέσπασαν σε 257 γκέτο αμερικανικών πόλεων 329 εξεγέρσεις, στις οποίες σκοτώθηκαν 220 άτομα, τραυματίστηκαν 8000 και συνελήφθησαν 52000.

Αμυντικής Ανάλυσης (Institute for Defense Analyses - IDA) του Υπουργείου Άμυνας, που στοχεύει στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των στρατιωτικών επιχειρήσεων στο Βιετνάμ. Το επόμενο μήνα και για ένα χρόνο αρχίζει μια αντιπολεμική εκστρατεία των φοιτητών του Κολούμπια, προκειμένου να αποσυρθεί το Πανεπιστήμιο από το επίμαχο στρατιωτικό πρόγραμμα. Παράλληλα, στο ίδιο χρονικό διάστημα, δυναμώνει η συνδυασμένη αντίδραση των μαύρων φοιτητών του Κολούμπια και ακτιβιστών της τοπικής μαύρης κοινότητας στην κατασκευή ενός πανεπιστημιακού γυμναστηρίου στο Morningside Park, στα όρια της πανεπιστημιακής ζώνης με την περιοχή του Χάρλεμ, το οποίο στα σχέδια του πανεπιστημίου προοριζόταν μεν για μικτή φυλετική χρήση, αλλά με τρόπο που να διαχωρίζονται μεταξύ τους οι φυλετικές ομάδες. Οι δύο ομάδες (φοιτητές του SDS και μαύροι ακτιβιστές) καταλαμβάνουν κτίρια της πανεπιστημιούπολης, αρχικά μαζί και στη συνέχεια ξεχωριστά, καθώς επικεντρώνονται οι μεν οι μαύροι φοιτητές στο ζήτημα του φυλετικού διαχωρισμού οι δε λευκοί στο αίτημα της απόσυρσης του Κολούμπια από το στρατιωτικό πρόγραμμα. Στις 23 Απριλίου του 1968 μια επιτροπή που αποτελείται από μέλη του SDS, μέλη της Αφροαμερικανικής Ένωσης Φοιτητών και ανεξάρτητους φιλελεύθερους διατυπώνει το φημισμένο κείμενο των «έξι αιτημάτων» προς τις πανεπιστημιακές αρχές που στη συνέχεια θα επικυρωθεί από όλες τις απεργιακές ομάδες. Τα τρία πρώτα αιτήματα είναι: (α) να αποδοθεί αμνηστία στους έξι φοιτητές στους οποίους η διοίκηση είχε επιβάλει πειθαρχικά μέτρα εξαιτίας της συμμετοχής τους σε προηγούμενες κινητοποιήσεις εναντίον της συνεργασίας με το IDA, (β) να σταματήσει η κατασκευή των αθλητικών εγκαταστάσεων στο Morningside Park και (γ) να τερματίσει το πανεπιστήμιο κάθε συνεργασία με το IDA (στο ίδιο, σ. 211). Μια εβδομάδα αργότερα, στις 30 του ίδιου μήνα, η αστυνομία της Νέας Υόρκης εκκενώνει με ιδιαίτερη βία το κατειλημμένο πανεπιστήμιο, τραυματίζοντας 132 φοιτητές και συλλαμβάνοντας άλλους επτακόσιους. Σκηνή που αναπαραστάθηκε συγκλονιστικά στην ταινία «Φράουλες και Αίμα». Σε κάθε περίπτωση, εντούτοις, οι στόχοι του κινήματος έχουν επιτευχθεί. Το Πανεπιστήμιο αποσύρθηκε από το πρόγραμμα, έγινε πιο φιλικό στα αιτήματα των φοιτητών και τα σχέδια για το γυμναστήριο εγκαταλείφθηκαν, τουλάχιστον στο μορφή που είχαν αρχικά. Η διαμαρτυρία στο Κολούμπια θεωρείται, μαζί με εκείνες του Μπέρκλεϊ το 1964 και το 1968 και του Κεντ το 1970, από τις σημαντικότερες της δεκαετίας του 1960 στις ΗΠΑ.

Η ΙΑΠΩΝΙΑ

Η Ιαπωνία είναι μια περίπτωση διαρκούς φοιτητικής εξέγερσης που εντάσσεται στον 'παγκόσμιο Μάη' και συγχρόνως εμφανίζει πολλές ιδιομορφίες. Οι αγώνες εναντίον της αμερικανικής κατοχής, της Συνθήκης Ασφάλειας μεταξύ ΗΠΑ και Ιαπωνίας (Amro Toso των δεκαετιών 1960 και 1970), της συμμετοχής της χώρας στις επιθέσεις στο Β. Βιετνάμ (Επιχείρηση 'Rolling Thunder' μεταξύ 1965-1968), εναντίον του αυταρχισμού στα πανεπιστήμια και της τεχνοκρατικής οργάνωσης της γνώσης κοκ. είναι αγώνες που γίνονται σε πρωτότυπες συνθήκες ιδεολογικής ζύμωσης, πολιτικής πάλης, ταξικής συνεργασίας και δραματικών επιπτώσεων που έχουν οι διεθνείς εξελίξεις στην Ιαπωνία. Σε πολιτικό επίπεδο, τη χώρα μεταπολεμικά κυβερνά ένα κόμμα του οποίου ηγείται ένας πρώην εγκληματίας πολέμου που συνεργάζεται στενά με τους Αμερικανούς και το οποίο για δεκαετίες αποσπά ποσοστά εκλογικής αποδοχής πάνω από το 45%. Το κομμουνιστικό κόμμα που ιδρύεται το 1948 κερδίζει αξιοπρεπή ποσοστά λαϊκής προτίμησης ένα χρόνο μετά (περίπου 10% το 1949), αλλά στα τέλη της δεκαετίας του 1960 (1967) βρίσκεται στο 4,8%, ενώ το σοσιαλιστικό κόμμα ανέρχεται αντιστοίχως από το 13% στο 28%.

Η προϊστορία των φοιτητικών αγώνων στη Ιαπωνία είναι πλουσιότερη από κάθε άλλη χώρα. Χαρακτηριστικά, το 1947, με αφορμή μια αύξηση της τάξης του 200% των τελών

φοίτησης στα πανεπιστήμια, ξεκίνησε μια τεράστια κινητοποίηση που κατέληξε το 1948 σε γενική απεργία με τη συμμετοχή 147 πανεπιστημίων στα 272 που υπήρχαν σε εθνική κλίμακα και διακοσίων χιλιάδων φοιτητών στους τριακόσιους χιλιάδες (Bellieni, 1969, σσ. VIII-IX). Υπό την ώθηση αυτής της διαμαρτυρίας αποφασίστηκε τον Σεπτέμβριο του 1948 η δημιουργία της φημισμένης Zengakuren (Zen Nihon Gakusei Jichikai so Rengo), της ενιαίας ομοσπονδίας φοιτητικών συλλόγων των διαφόρων πανεπιστημίων η οποία μέχρι το 1960 θα ελέγχεται σε μεγάλο βαθμό από ΚΚΙ.

Στο τέλος της δεκαετίας του 1950 (1956-1958), όμως, μετά από πολλά αποτυχημένα πειράματα συνεργασίας της Zengakuren με τα εργατικά συνδικάτα, πολλά ηγετικά στελέχη της φοιτητικής ομοσπονδίας ριζοσπαστικοποιήθηκαν και αποσπάστηκαν από το κομμουνιστικό κόμμα κατακρίνοντάς το για παθητικότητα, εθνικισμό και γραφειοκρατία. Έτσι γεννήθηκε η Νέα Ιαπωνική Αριστερά, η οποία θα αποκτήσει ισχυρότερη δυναμική το 1967, σε μια εσωτερική εξέλιξη της Zengakuren, όταν τρεις από τις ομάδες της («σέχτες») συνασπίστηκαν ενάντια στη λογική της ακινησίας που επέβαλε το ΚΚ. Με αυτό τον τρόπο, το φοιτητικό κίνημα πολιτικά απομακρύνεται όλο και περισσότερο από το ΚΚ και τα εργατικά συνδικάτα που αυτό ελέγχει, όμως κατορθώνει με τις κινητοποιήσεις του να κερδίσει τη συμπάθεια και τη συμπαράσταση των εργαζομένων και των απλών πολιτών.

Ενδεικτικό παράδειγμα είναι οι διαδηλώσεις ενάντια στην επίσκεψη του πυρηνικού αεροπλανοφόρου “Enterprise” τον Ιανουάριο του 1968 στο λιμάνι Sasebo. Παρόλο που το κόμμα και τα συνδικάτα καλούν τα μέλη τους σε ενωτική διαδήλωση διαμαρτυρίας με το σύνθημα «Κόμματα και συνδικάτα ενωμένα, αλλά οι φοιτητές απ’ έξω», όταν οι χωριστά διαμαρτυρόμενοι φοιτητές δέχονται σκληρή καταστολή από την αστυνομία χιλιάδες εργάτες και κάτοικοι της περιοχής θα συντρέξουν τους φοιτητές κρύβοντάς τους στα σπίτια τους για να μη συλληφθούν (στο ίδιο, σ. XXXII). Ανάλογη αλληλεγγύη και σύμπνοια στην πράξη θα φανερωθεί σε πολλές περιπτώσεις, όπως στις διαδηλώσεις ενάντια στην κατασκευή του διεθνούς αεροδρομίου “Narita-Sanrizuka” τον Ιούνιο του 1966, στην επίθεση για πρώτη φορά οπλισμένων φοιτητών στο αεροδρόμιο “Haneda” για να εμποδιστεί ο πρωθυπουργός να ταξιδέψει στο Νότιο Βιετνάμ τον Οκτώβριο του 1967, στην επίθεση στο σιδηροδρομικό σταθμό του Τόκιο “Shinjuku” τον Οκτώβριο του 1968, κ.ά.

Από το 1968 η φοιτητική διαμαρτυρία, παρόλο που διατηρεί τον πολιτικό της χαρακτήρα, διοχετεύεται περισσότερο μέσα στα πανεπιστήμια. Σε αυτό συμβάλλει αποφασιστικά η δημιουργία μιας νέας οργανωτικής μορφής φοιτητικής συνεργασίας που αποκτά το όνομα “Zenkyoto”. Ο όρος προέρχεται από τη λέξη “Kyoto” που θα πει επιτροπή πάλης σχολής ή επιμέρους πανεπιστημιακής ομάδας. Υπάρχουν Kyoto φοιτητών σχολής, αποφοίτων, καθηγητών, βοηθών, ερευνητών, εργαζομένων στη διοίκηση κοκ. Zenkyoto είναι το σύνολο των διαφόρων Kyoto που δρουν σε κάθε πανεπιστημιούπολη. Η αφορμή για τη δημιουργία αυτής της μορφής οργάνωσης είναι η γενίκευση της φοιτητικής διαμαρτυρίας το καλοκαίρι του 1968. Διακόσια πανεπιστήμια μπαίνουν σε αγώνα, πολλά από τα οποία αυτοανακηρύσσονται «απελευθερωμένες ζώνες», με δύο από αυτά, του Τόκιο, να κατέχουν κεντρική θέση σε ριζοσπαστικές μορφές αγώνα και αντίστασης στην εξουσία των ελίτ και στη γραφειοκρατία (Socialist Student League, 1969 και Socialist Student Front, 1969). Το “Todai”, που είναι το παλαιότερο ίδρυμα της χώρας και παράγει από ένα αιώνα πριν την αφρόκρεμα της κυβερνητικής γραφειοκρατίας. Και το “Nichidai”, ιδιωτικό πανεπιστήμιο εκατό χιλιάδων φοιτητών με φασιστικό εσωτερικό κανονισμό, που παράγει ετησίως χιλιάδες μεσαίους γραφειοκράτες, τεχνικούς και τεχνοκράτες (στο ίδιο, σ. XXXIII). Η συνεργασία ανάμεσα στις διάφορες Zenkyoto και την απαλλαγμένη από την επιρροή του ΚΚΙ Zengakuren οδηγεί τον Οκτώβριο του 1968 σε μια γενικευμένη εξέγερση που παίρνει τον χαρακτήρα μιας συνολικής επίθεσης στα νευραλγικά κέντρα του εχθρού στην πρωτεύουσα: την αμερικανική πρεσβεία, το κοινοβούλιο, το υπουργείο άμυνας, την πρωθυπουργική κατοικία, το στρατηγείο του σώματος αστυνομικής καταστολής και, φυσικά, τον σιδηροδρομικό σταθμό “Shinjuku” που

προαναφέρθηκε και όπου η κυβέρνηση θα αναγκαστεί να κηρύξει στρατιωτικό νόμο για να αντιμετωπίσει χιλιάδες φοιτητές και πολλές χιλιάδες εργάτες και κατοίκους της περιοχής.

Ο William Marotti (2009), αναλύοντας τα γεγονότα διαμαρτυρίας της διετίας 1967-1968, πιστεύει ότι διακρίνει στοιχεία που συνηγορούν στην άποψη ότι εκείνη την περίοδο στην Ιαπωνία συμβαίνει μια διαστολή της πολιτικής πέραν των συμβατικών ορίων της. Παρατηρείται δηλαδή μια ‘μετατόπιση’ κοινωνικών κατηγοριών, μια ‘σύνθεση’ κοινωνικών ταυτοτήτων, μέσα από την προσέγγιση των πολιτικοποιημένων φοιτητών με φαινομενικά απολιτικούς νέους. Πράγματι, οι ερευνητές της εποχής κατέγραψαν φοιτητές οι οποίοι, παρόλο που αυτοαναγνωρίζονταν ως ‘απολιτικοί’ (nonprogi), συμμετείχαν ενεργά στον πολιτικό ακτιβισμό κυρίως με αυθόρμητους τρόπους, δημιουργώντας έτσι μια ιδιόμορφη κατηγορία σημαντικών δρώντων που δεν μπορούν να οριστούν με όρους συμβατικής πολιτικής (στο ίδιο, σσ. 97-99). Παρόμοιο συμπέρασμα, όπως προαναφέρθηκε, έχει διατυπωθεί και στην περίπτωση του ‘γαλλικού Μάη’ από την Κριστίν Ρος, αναφορικά με τη συνεργασία φοιτητών, εργατών και αγροτών, κυρίως στην περιοχή της Νάντης.

Εξετάζοντας το φοιτητικό κίνημα στην Ιαπωνία, παρατηρούνται τα δομικά και συγκυριακά διεθνή χαρακτηριστικά του ‘παγκόσμιου ’68’, όπως ο ρόλος της νεότητας και της διανοήσης σε μια καπιταλιστικά εκσυγχρονιζόμενη χώρα, οι νέες ταξικές αντιθέσεις και ο πόλεμος του Βιετνάμ. Εμφανίζονται όμως και ιδιομορφίες, οξύμωρες σε μια πρώτη ματιά. Για παράδειγμα, η φανερή έλλειψη μιας αντικουλτούρας δυτικού τύπου και ένας φαινομενικά πολιτισμικός συντηρητισμός υπεράσπισης της παράδοσης που διαπνέει τους εξεγερμένους φοιτητές. Ιάπωνες αναλυτές, όπως ο Oguma Eiji (2015 & 2018), επιχειρούν να αναλύσουν την φοιτητική εξέγερση ως μια συλλογική αντίδραση ταυτοτήτων που μπαίνουν σε κρίση μέσα σε μια κατάσταση στην οποία η οικονομία αναπτύσσεται αλματωδώς, το κράτος και η διοίκηση εκσυγχρονίζονται, η κοινωνία της μαζικής κατανάλωσης και της αστικοποίησης οικοδομείται γρήγορα, αλλά οι άνθρωποι, κυρίως οι νέοι διανοούμενοι, δεν έχουν προλάβει ακόμη να προσαρμοστούν. Επίσης, ως συνέπεια διαψευσμένων προσδοκιών των φοιτητών για κοινωνική άνοδο.

Κατά λογική ακολουθία, επιχειρώντας μια μάλλον συντηρητικής έμπνευσης ψυχολογιοποίηση των στάσεων των νέων, τέτοιες αναλύσεις προτείνουν την απογοήτευση, το άγχος και τη ματαίωση προσδοκιών ως τις βαθύτερες αιτίες του πιο μαχητικού και συγκρουσιακού φοιτητικού κινήματος που είδαμε ποτέ σε καπιταλιστικά αναπτυγμένη χώρα. Έτσι, ο αριστερός φοιτητικός ακτιβισμός εμφανίζεται σαν εκδήλωση υπαρξιακών ανησυχιών που είναι έκφραση της κρίσης της νεανικής ταυτότητας (Takahashi Akira, 1968, αναφέρεται στο Oguma, 2015). Ακόμη και το κίνημα εναντίον του πολέμου στο Βιετνάμ (το “Beheiren”) επιχειρείται να εξηγηθεί με όρους ενοχών μια γενιάς έναντι της συμμετοχής των προγόνων της στον Β’ΠΠ. Μάλιστα, το φαινόμενο της μη ελκυστικότητας της ροκ μουσικής στην Ιαπωνία θεωρείται όχι απλώς ως ένδειξη έλλειψης κινηματικής αντικουλτούρας, αλλά και ως αδυναμία κατανόησης των πολιτισμικών πλαισίων των γεγονότων διαμαρτυρίας ανά τον κόσμο! Το γεγονός, βέβαια, ότι οι ίδιοι αναλυτές επισημαίνουν στοιχεία αντικουλτούρας των φοιτητών στο να απολαμβάνουν γκανγκστερικές ταινίες με τη Yakusa ή τα κόμικς Manga, δεν τους πτοεί από το να απορρίπτουν την αντικουλτούρα ως συστατικό στοιχείο της ιαπωνικής φοιτητικής αντίδρασης Εξάλλου, μπορεί αυτό που αποκαλούμε «φοιτητική ή νεολαιίστικη αντικουλτούρα» της εποχής να μην εκδηλώθηκε άμεσα στην περίπτωση της Ιαπωνίας, ωστόσο αμέσως μετά (ήδη από τον Ιούλιο του 1970) εμφανίζονται χαρακτηριστικές εκδηλώσεις αυτής της αντικουλτούρας στους αγώνες υπεράσπισης των εθνοτικών μειονοτήτων της χώρας, στο οικολογικό κίνημα και στο κίνημα σεξουαλικής απελευθέρωσης. Χαρακτηριστικά, στην αρχή της δεκαετίας του 1970 οι αμβλώσεις στη χώρα φτάνουν τα δύο εκατομμύρια ετησίως (Oguma, 2015). Επομένως, βλέπουμε και στην Ιαπωνία να ενεργοποιούνται οι ίδιες δυναμικές μετασηματισμού που συνέτρεξαν στις περιπτώσεις της Γαλλίας και των άλλων χωρών προκειμένου να ανοίξει ένας νέος κύκλος διαμαρτυρίας (δηλαδή τα «νέα κοινωνικά

κινήματα») που σηματοδότησε τη μετάβαση από τους φοιτητικούς αγώνες στους αγώνες υπεράσπισης του περιβάλλοντος, της ειρήνης, των μειονοτήτων, των μειοψηφιών, της σεξουαλικής ελευθερίας, της έμφυλης ισότητας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Συμπερασματικά, τα συστατικά της φοιτητικής εξέγερσης ήταν κατά βάση τα ίδια σε όλες τις χώρες, γι' αυτό άλλωστε μιλάμε για «παγκόσμιο '68». Οι διαφορές στη 'δοσολογία' του μίγματος των συστατικών που προκάλεσαν την εξέγερση οφείλονται σε εθνικές ιδιομορφίες, εντούτοις δεν αλλάζουν τη γενική εικόνα. Για παράδειγμα, αν στις ΗΠΑ η αντικουλτούρα είχε πιο έντονα χαρακτηριστικά, στην Ιαπωνία η εξέγερση πήρε πιο έντονο χαρακτήρα συλλογικής αντίδρασης στη διάλυση των κοινοτικών δεσμών και στη Γαλλία οι κινητοποιήσεις σε μεγάλο βαθμό ανέδειξαν τάσεις κοινωνικής σύνθεσης μεταξύ φοιτητών, εργατών και αγροτών, τότε αυτά τα φαινόμενα ήταν εθνικές ιδιομορφίες μόνο στο βαθμό και στην ένταση εκδήλωσής τους και όχι στην καθαυτή ύπαρξή τους. Διότι, αντικουλτούρα, κοινοτισμός, ρομαντική αντίδραση, κοινωνικές συμμαχίες, αντιπολεμικό πνεύμα και κουλτούρα εκδημοκρατισμού ήταν, μεταξύ άλλων, σταθερά τοπικά συστατικά του «παγκόσμιου '68».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγγελόπουλος, Βένιος (2018). «Πενήντα χρόνια μετά», *Ουτοπία*, Τεύχος 125, Απρίλιος – Ιούνιος, 153-169.
- Βαβυλωνία (2018). *Ένα καφές με την Κριστίν Ρος. Για τις συνέχειες του Μάη του '68*. Βαβυλωνία: Αθήνα.
- Bellieni, Stefano (1969). *Zengakuren Zenkyoto. Giappone: Rapporto su una generazione in rivolta*. Milano: Feltrinelli.
- Bologna, Sergio & Daghini Gairo, Maggio '68 in Francia, *Quaderni Piacentini* 7, no. 35, July, σσ. 2–41. <https://www.viewpointmag.com/2018/06/21/may-68-in-france-1968/>
- Castells, Manuel (1983). *The City and the Grassroots*. London: Edward Arnold.
- Castoriadis Cornelius (1968). Mai 68: La révolution anticipée. Brochure n°2. *Lieux Communs*, σσ. 1-35. <https://collectiflieuxcommuns.fr/104-mai-68-la-revolution-anticipee?lang=fr>.
- Columbia Strike Coordinating Committee, (1968). Columbia Liberated (September). In Cavalli, A. & Martinelli A. (eds.), 1969, *Gli Studenti Americani dopo Berkeley* (σσ. 207-219). Torino: Einaudi.
- Davidson, Carl (1968). The New Radicals in the Multiversity. An Analysis and Strategy for the Student Movement. *Pamphlet of SDS*. In Cavalli A & Martinelli A. (eds.) 1969, *Gli Studenti Americani dopo Berkeley* (σσ. 161-184). Torino: Einaudi.
- Eley, Geoff (2010). *Σφυρηλατώντας τη Δημοκρατία. Η Ιστορία της Αριστεράς στην Ευρώπη. Β' τόμος, 1923 – 2000*. Αθήνα: Σαββάλας.
- Fruchter, Norm & Kramer, Robert (1966). An Approach to Community Organizing. *Studies on the Left*, vo. 6, n. 2, March-April. In Cavalli A & Martinelli A. (eds.) 1969, *Gli Studenti Americani dopo Berkeley* (σσ. 314-344). Torino: Einaudi.

Gurvitch, Georges (1990). Varieties of Social Time. In J. Hassard (ed.) *The Sociology of Time* (σσ. 67-76). London: MacMillan Press.

Harman, Chris (2018). Ο γαλλικός Μάης '68. Στο Harman, C., Γκαργκάνας, Π. και Στύλλου, Μ. *Μάης '68. Η Επιστροφή της Επανάστασης* (σσ. 15-77). Αθήνα: εκδ. Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο.

Hayden, Tom (1965). Community Organizing and the War on Poverty. *Liberation*, 10(6), November. In Cavalli A & Martinelli A. (eds.) 1969, *Gli Studenti Americani dopo Berkeley* (304-313). Torino: Einaudi.

James, Mike (1968). Freeing Ourselves to Overthrow the Ogre. *New Left Notes*, 3(14) 22 April. In Cavalli A & Martinelli A. (eds.) 1969, *Gli Studenti Americani dopo Berkeley* (345-357). Torino: Einaudi.

Καστοριάδης, Κορνήλιος (2000 [1988]). Τα κινήματα της δεκαετίας του εξήντα. Στο Καστοριάδης Κ., *Η Άνοδος της Ασημαντότητας* (35-48). Αθήνα: Ύψιλον.

Katsiaficas, George (1987). *The Imagination of the New Left. A Global Analysis of 1968*. Boston: South End Press.

Κον-Μπεντίτ, Ντάνυ (1972). *Αριστερισμός. Φάρμακο στη Γεροντική Αρρώστια του Κομμουνισμού*. Τόμος πρώτος. Αθήνα: Διεθνής Βιβλιοθήκη.

Marotti, William (2009). Japan 1968: The Performance of Violence and the Theater of Protest. *American Historical Review*, Vol. 114(1) February, 97-135.

Melucci, Alberto (1994). A Strange kind of Newness: What's "New" in New Social Movements? In E. Laragna, H. Johnston & J. Gusfield (eds.) *New Social Movements. From Ideology to Identity* (σσ. 101-130). Philadelphia: Temple Univ. Press.

Melucci, Alberto (1996). Youth, Time and Social Movements, *Young*, Vol. 4(2), pp. 3-14.

Melucci, Alberto (1998). Inner Time and Social Time in a World of Uncertainty, *Time & Society*, Vol 7(2), 179-191.

Nihon Shakaishugi Gakusei Domei Zenkoku Iinkai-ha - Socialist Student League of Japan (1969). La lotta è appena iniziata. In Bellieni, Stefano (1969). *Zengakuren Zenkyoto. Giappone: Rapporto su una generazione in rivolta* (σσ. 72-79). Milano: Feltrinelli.

Oguma, Eiji (2015). Japan's 1968: A Collective Reaction to Rapid Economic Growth in an Age of Turmoil. *The Asia-Pacific Journal*, Vol. 13, Issue 12, No. 1, March.

Oguma, Eiji (2018). What Was "The 1968 Movement"? Japan's Experience in a Global Perspective. *The Asia – Pacific Journal*, Vol. 16, Issue 11, No. 6, June.

Ross, Kristin (2002). *May '68 and its afterlives*. Chicago/London: The University of Chicago Press.

Shakaishugi Gakusei Sensen -Socialist Student Front (1969). La lotta alla Today e la lotta nella Nazione. In Bellieni, Stefano (1969). *Zengakuren Zenkyoto. Giappone: Rapporto su una generazione in rivolta* (σσ. 135-143). Milano: Feltrinelli.

Touraine, Alain (1974). *Pour la Sociologie*. Paris: Éditions du Seuil.

Touraine, Alain (1998). *Return of the Actor: Social Theory in Postindustrial Society*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Ψημίτης, Μιχάλης (2017). *Κοινωνικά Κινήματα στην Καθημερινή Ζωή. Ταυτότητα, Αλληλεγγύη και Προεικόνιση σε Σύγχρονες 'Κοσμοπολίτικες Κοινότητες'*. Θεσσαλονίκη: εκδ. Τζιόλα.

Weber, Henri (2014). *Πρέπει να απαλλαγούμε από την κληρονομιά του Μάη του '68*; Αθήνα: εκδ. Ηλίβατον.